

3. ÜNİTE

BÖLÜM: BÖLGELER VE ÜLKELER

Dünya üzerinde birbiriyle tamamıyla aynı doğal ve beşerî özelliklere sahip iki yer bulunmamaktadır. Dünya üzerindeki her yer kendine has özelliklere sahiptir. Ancak farklı yerler bazı doğal ve beşerî özellikler açısından benzerlikler gösterebilir. Farklı yerlerin benzer özellikleri bölge kavramını ortaya çıkarır. Bölgeler Şekilsel ve İşlevsel bölgeler olarak ikiye ayrılır.

Şekilsel bölgeler, sahip oldukları doğal ve beşerî özellikleri ile dünyanın diğer alanlarından ayrılan bölgelerdir. Her bir bölge kendisine has bir özellik gösterir. Şekilsel bölgeler, tek bir unsurun türdeşliğine (homojenliğine) bağlı olarak oluşturulur.

Doğal Şekilsel Bölgeler:

Yeryüzünde bütünüyle doğal faktörlerin karşılıklı etkileşimiyle meydana gelen, sahip oldukları özellikleri itibarıyla genelde bütünlük sağlayan bölgelere **doğal bölge** denilir. Doğal bölgeler oluşturulurken kullanılan kriter, birçok farklı doğal unsur veya özellik olabilir.

- **Yer Şekillerine Göre Bölgeler:** Yeryüzü şekillerine göre belirlenmiş olan doğal bölgelerdir. Yer şekillerine göre bölgeler; dağlık bölgeler, düzlük bölgeler, ovalık bölgeler, plato bölgeleri, yükselti basamaklarına göre bölgeler şeklinde ayrılabilir.
- **İklim Bölgeleri:** Sıcaklık, yağış gibi iklim elemanları ve iklim tipleri esas alınarak belirlenmiş olan doğal bölgeler iklim bölgeleri içerisinde yer alır. Sıcaklığa göre sıcak bölgeler, ılıman bölgeler, soğuk bölgeler; yağışa göre az yağışlı bölgeler, kurak bölgeler, çok yağışlı bölgeler iklim bölgelerine örnektir.
- **Hidrografik Özelliklerine Göre Bölgeler:** Okyanuslar, denizler, göller ve akarsular beslenme alanlarıyla birlikte hidrografik bölgeleri oluşturur. Amazon Havzası, Mississippi Havzası, Karadeniz Havzası, Van Gölü Havzası, Tuz Gölü Havzası, Yeşilirmak Havzası hidrografik doğal bölgelere örnektir.
- **Bitki Örtüsüne Göre Bölgeler:** Yeryüzünde ot, çayır, ağaç gibi bitki formasyonlarına göre farklı bölgeler bulunur. Orman, maki, bozkır, savan, tundra gibi bitki örtüleri bu bölgeleri oluşturur.
- **Toprak Tiplerine Göre Bölgeler:** Toprakların türüne ve oluşum özelliklerine göre belirlenen doğal bölgelerdir. Coğrafi koşullara bağlı olarak yeryüzünde farklı toprak türleri bulunur.
- **Doğal Afet Bölgeleri:** Doğal afetlerin meydana geldiği alanların oluşturduğu bölgelerdir. Deprem, heyelan, kasırga, çığ, sel, taşkın,volkanik patlama gibi afetlerin yaygın olarak görüldüğü alanlar, doğal afet bölgelerini oluşturur.

Beşerî Şekilsel Bölgeler:

Beşerî faaliyetlere bağlı olarak ortaya çıkan bölgelerdir. Beşerî bölgeler belirlenirken kullanılan kriterler; beşerî unsurlar, faaliyetler ya da özelliklerdir.

- **Nüfus Bölgeleri:** Coğrafi şartların farklı olması nedeniyle dünya genelinde nüfusun dağılışı düzensizdir. Aynı durum ülkemiz için de geçerlidir. Yoğun ve seyrek nüfuslu alanlara göre nüfus bölgeleri oluşturulabilir.
- **Yerleşim Bölgeleri:** Yerleşmeler kırsal-kentsel, dağınık-toplu ve fonksiyonuna göre farklı bölgelere ayrılabilir. Örneğin dünya genelinde nüfusu 10 milyondan fazla olan şehirler yerleşim bölgelerine örnek olarak verilebilir.
- **Tarım Bölgeleri:** Tarım arazilerinin niteliğine, yürütülen tarımsal faaliyet türlerine ve yetiştirilen tarım ürünlerine göre oluşturulan bölgelerdir. Örneğin dünya genelinde zeytin yetiştirilen bölgeler tarım bölgelerine örnek olarak verilebilir. Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı alanlar sanayi bölgelerini oluşturur. Ülkemizde İstanbul, Balıkesir, Ankara gibi merkezler kimya sanayinin geliştiği bölgeler arasındadır.

- **Kültür Bölgeleri:** Bir ya da daha çok kültürel özelliği (dil, din, mimari vb.) paylaşan insanların yerleşmiş oldukları alanların oluşturduğu bölgelerdir. Örneğin dünya üzerinde dinlerin dağılışını gösteren bir harita üzerinde İslam dini bölgesi, Müslümanların yaygın olarak yaşadığı alanları gösterecektir.
- **Madencilik Bölgeleri:** Maden yataklarının bulunduğu alanlara, çıkarılan maden türüne, maden ocağının işletme türüne göre maden bölgeleri oluşturulabilir. Bor madeni üreten ülkelerin oluşturduğu bölgeler maden bölgelerine örnek olarak verilebilir.

İşlevsel (fonksiyonel) bölge, ekonomik ve kültürel yönden yerel, ulusal ve küresel çapta diğer bölgelerle etkileşim gösteren bölgelerdir. İşlevsel bölgeler, bir odak nokta etrafında gelişmiştir. Bu odak nokta çeşitli faaliyetlerin işleyişini kontrol eden ve düzenleyen adeta bir çekirdek merkez konumundadır. Dünya ölçeğinde Hollanda'nın Rotterdam (Roterdam) Limanı etki alanıyla işlevsel bölgeye örnektir. Türkiye İstatistik Kurumu, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü gibi kamu kurumları ülke genelinde yürüttükleri veya yürütmeyi planladıkları hizmetlerin daha verimli ve kontrollü hâle gelmesi için bölgeler oluşturmuşlardır. Kurumsal bakış açısıyla oluşturulan bu bölgeler işlevsel bölgelere örnek olarak verilebilir.

Bölge Sınırlarının Belirlenmesi: Bölge oluşturulurken karşılaşılan en büyük zorluk sınırlarının belirlenmesidir. Bu durumun en önemli nedeni bölge oluşturmada kriter olarak belirlenen doğal ya da beşerî unsur ve özelliklerin çoğu kez keskin sınırlar oluşturmamasıdır. Bölge sınırlarının belirlenmesinde ele alınan kriterlere hangi detayda bakıldığı çok önemlidir. Aynı kriterlerle farklı ölçeklerde farklı sınırlar belirlenir. Küçük ölçekli haritalar üzerinde homojen görülen sahalara, daha detaylı haritalar üzerinde daha küçük ve farklı kısımlara ayrılır.

Bölge Sınırlarının Değişkenliği: Doğal ya da beşerî bölge sınırları zaman içerisinde değişebilir. Örneğin ormanlık bir bölge zaman içerisinde daralabilir, sulama imkânlarının gelişmesine bağlı olarak pamuk üretim bölgesi genişleyebilir ya da Türkiye, İran, Irak ve Afganistan'ın bir araya gelerek oluşturdukları Sadabat Pakti'nin 1979 yılında hukuki varlığını kaybetmesi gibi ortadan kalkabilir. Zaman içerisinde bazı bölgeler ortadan kaybolabilirken yeni bölgeler de oluşabilir. Örneğin herhangi bir yerdeki ormanların tahrip edilerek tarım alanına dönüştürülmesiyle o yer ormanlık bölgelerden çıkarak tarım bölgesi hâline dönüşebilir.

Bazı doğal bölgelerin sınırlarının değişmesi diğer bölgelere göre oldukça yavaştır. Örneğin dünyanın iklim bölgelerinin değişmesi ancak uzun bir zaman diliminde gerçekleşebilir. Aynı şekilde dağlık bir bölgenin sınırlarının değişebilmesi milyonlarca yıl sürecek bir aşınma süreciyle olabilir.